Краб, який бавився з морем

Це, любі мої, трапилося задовго до старовинних-давніх часів, а саме у дні зародження світу. Якось в один із таких перших днів верховний чарівник узявся за справи. Спочатку він створив Землю, невдовзі — Море, а потім зібрав усіх тварин і загадав їм гратися.

— У що ж нам гратись, о верховний чарівнику? — спитали звірі.

— Я вам поясню, — пролунало у відповідь.

Підізвавши слона — єдиного на той момент, — він звелів:

— Грайся у слона.

І слон — єдиний на той момент — став гратися.

Далі чаклун покликав бобра — єдиного на той момент — та запропонував йому гратися в бобра. І бобер — єдиний на той момент — став гратися.

Згодом чародій гукнув корову — єдину на той момент — і запропонував їй гратися в корову. І корова — єдина на той момент — стала гратися.

Відтак чарівник поманив черепаху — єдину на той момент — і запропонував їй гратися в черепаху. І черепаха — єдина на той момент — стала гратися.

Словом, поступово чарівник поспілкувався з усіма тваринами, птахами й рибами, визначивши кожному спосіб гри.

І вже надвечір, коли, проживши черговий день, люди й інші земні створіння починають відчувати втому, прийшов чоловік ("Зі своєю маленькою донечкою?" — "Так, зі своєю улюбленою маленькою донечкою, яка сиділа у нього на плечі[85]") й поцікавився:

— Що це за гра така, о верховний чарівнику?

І відповів сивий чаклун:

— О сину Адама, це гра у Великий початок, але ти надто розумний для неї.

Чоловік шанобливо вклонився:

— Твоя правда, я надто розумний для цієї гри, та все ж зроби, аби всі звірі корилися мені.

Ну а поки обоє розмовляли, краб на ім'я Пау Амма, чия черга ось-ось мала надійти, тишком-нишком подався в бік моря і щез у його хвилях, міркуючи при цьому так:

— Я сам собі бавитимусь на морському дні, й не буду підкорятися жодному синові Адама.

Ніхто не помітив утікача за винятком маленької дівчинки, що сиділа на плечі чоловіка. А гра тривала, аж доки всі тварини одержали належні вказівки. Тоді верховний чарівник обтрусив руки й вирушив світом, щоб подивитися, чим займаються звірі.

Він пішов на Північ, мої любі, виявивши там слона — єдиного на той момент, — який своїми бивнями розривав новостворену, спеціально для нього підготовлену, землю і витоптував її своїми масивними ногами.

— Кун? — спитав єдиний на той момент слон, що означало: "Так?"

— Пая кун, — схвально кивнув головою чаклун, що означало: "Хай буде так".

Він дихнув на кам'яні брили та земляні грудки, вибрані слоном, і вони стали Гімалайськими горами[86], які ви можете знайти на карті.

Далі чарівник попрямував на Схід[87], виявивши там корову — єдину на той момент, — яка мала пастись на спеціально для неї підготовленій луці. Щоправда, корівчина встигла навідатися ще й до сусіднього лісочка, ум'явши всю його рослинність, і тепер спочивала, меланхолійно пережовуючи зелену жуйку.

— Кун? — стрельнула вона очима.

— Пая кун, — заспокоїв чародій, а сам дихнув спочатку на голу землю, якою пройшовсь невтомний язик корівки, потім — на місце, де та лежала, й утворив таким чином Велику Індійську пустелю і пустелю Сахара[88]. Їх ви теж можете знайти на карті.

Згодом він узяв курс на Захід, виявивши там бобра — єдиного на той момент, — який будував гаті уздовж гирла широких річок, спеціально для нього підготовлених.

— Кун? — промимрив стомлений гризун.

— Пая кун, — відповів чаклун, а сам дихнув на повалені стовбури дерев і на тихі води, внаслідок чого виникли болотисті низини Флориди[89], що їх теж ви можете знайти на карті.

Врешті верховний чарівник подався на Південь, виявивши там черепаху — єдину на той момент, — яка кігтями своїх лап завзято

греблась у піску, спеціально для неї підготовленому. Високо злітаючи, піщані крупинки і камінці плюскалися далеко в море.

— Кун? — проскрипів її голос.

— Пая кун, — задоволено усміхнувся чарівник, а сам дихнув на піщинки й камінчики, що впали у морську гладінь, і вмить з'явились мальовничі острови Борнéо[90], Целéбес[91], Сумáтра, Ява й решта островів Малайського архіпелагу[92], який ви так само можете знайти на карті!

Незабаром чарівник зустрів на березі річки Перак[93] того самого чоловіка й окликнув його:

— Агов, сину Адама, чи всі тварини підкоряються тобі?

— Так, — відповів той.

— І вся Земля тобі підкоряється?

— Так, — визнав він.

— І все Море тобі підкоряється?

— Ні, — зітхнув чоловік. — Один раз удень та раз уночі море заповнює річку Перак і жене прісну воду углиб джунглів, підтоплюючи мою оселю; знову ж таки, один раз удень та раз уночі воно відступає, забираючи з собою всю річкову воду, внаслідок чого лишається самісінький мул, а моє каное[94] перекидається. Це ти загадав йому гратися так?

— Не я, — заперечив чаклун. — То якась нова, погана гра.

— Дивись! — вигукнув чоловік.

А в цей час море велично хлинуло в гирло річки Перак, погнавши назад річкову воду, яка вийшла з берегів і затопила далеко вглиб темно-зелену гущавину джунглів, сягнувши хатини чоловіка.

— Щось не те, — спохмурнів чародій. — Готуй-но, друже, своє каное. Треба з'ясувати, хто це бавиться з морем.

Обоє сіли в човен, куди влізла й маленька дівчинка. Чоловік захопив кріс, кривий, гнутий гостролезий кинджал, і вони рушили. Море вже почало відступати, й каное блискавично, ніби його тягнули за мотузку, пролетіло повз південно-західне узбережжя півострова Малакка та острів Бінтан.

Потому верховний чарівник звівся і крикнув:

— Агов, звірі, птахи й риби, що пройшли через мої руки на початку славетних справ і котрих я навчив відповідної гри! Хто серед вас бавиться з морем?

— О верховний чарівнику! — озвались усі звірі, птахи й риби. — Ми, і навіть діти наших дітей, граємо лише в ігри, яких навчив ти. Але ніхто з нас не бавиться з морем.

Над морським безмежжям саме зійшов повний місяць, і чародій спитав горбатого діда, який сидить на нічному світилі, плетучи рибальську сітку, що нею він рано чи пізно збирається вловити увесь світ:

— Агов, місяцевий рибалко! Це ти бавишся з морем?

— Ні, — відповів дідусь. — Я плету сіть, якою сподіваюсь зрештою упіймати весь світ, та я не бавлюся з морем.

І він продовжив свою роботу.

На місяці був ще й пацюк, який завжди перегризає сітку старого рибалки, щойно вона майже готова, тож чародій звернувся до нього:

— Агов, місяцевий пацюче! Це ти бавишся з морем?

Щур зневажливо пирхнув:

— Я без того надто зайнятий перегризанням сіті, що її плете цей дідуган; не до гри мені з морем.

І він продовжив своє заняття.

Нараз подало голос дівча, витягнувши малі, гладенькі, смагляві рученята, прикрашені чудовими браслетами з білих мушель:

— О верховний чарівнику! Коли мій татусь розмовляв із тобою під час зародження світу, а я сиділа на його плечі, поки тварини навчалися їхніх ігор, якийсь неслухняний звірок сховався у морі, не дочекавшись твоїх порад.

Чарівник ласкаво погладив доньку чоловіка по голівці:

— Наскільки мудрі маленькі діти, котрі бачать і мовчать! Як виглядав той звірок?

Дівчина кумедно наморщила лоба:

— Він був круглий і плаский, пересувався бочком; його очі на підставочках, а спина вкрита панциром.

Чародій не приховував задоволення:

— Які мудрі маленькі діти, що говорять правду! Так ось куди подівся Пау Амма. Подайте-но мені весло.

Він узяв весло, але воно не знадобилось, бо течія мірно несла човен повз усі острови, аж доки шукачі досягли місця, яке іменують Пусат-Тасек, Серце Моря, де лежить гігантська впадина, що простягається до самого центру Землі, а в ній росте дивовижне дерево Пау-Джангі[95], на якому зріють чарівні здвоєні горішки. Маг занурив руку по плече у глибоку теплу воду й під коренями того дерева намацав широку крабову спину. Від цього дотику Пау Амма смикнувся, і водний рівень піднявсь, як піднімається вода у мисці, якщо туди опустити долоню.

— Ага! — переконався верховний чарівник. — Тепер я знаю, хто бавився з морем.

І він гукнув:

— Пау Аммо, що ти робиш?

Сидячи на глибині, краб неохоче буркнув:

— Раз удень і раз уночі я виходжу на пошуки їжі, й раз удень та раз уночі я повертаюсь. Дай мені спокій.

На що чародій зауважив:

— Послухай-но, Пау Аммо, коли ти виходиш зі своєї печери, морські води виливаються у Пусат-Тасек і береги всіх островів оголюються; тож дрібна риба гине, а раджа Моян Кáбан, цар слонів, бруднить свої ноги в багнюці. Коли ти знову осідаєш у Пусат-Тасеку, морські води піднімаються, затоплюючи половину острівців та ще й заливаючи людську хатину, а раджа Абдулла, цар крокодилів, захлинається солоною водою.

Сидячи на глибині, краб бундючно всміхнувся:

— От не знав, що я такий могутній! Однині виходитиму сім разів на день, аби вода ніколи не вгамовувалася.

У свою чергу чародій сказав:

— Я не можу змусити тебе грати у гру, що тобі призначалась, Пау Аммо, оскільки із самого початку ти втік від мене; але якщо не боїшся, то виходь, і ми спокійно поговоримо.

— Я не боюся, — зухвало процідив краб і через хвилину виринув на морській плесі, посрібленому місячним сяйвом.

Ніхто у світі не був більшим, аніж Пау Амма, не звичайний краб, а цар усіх крабів. Лівий бік міцного панцира торкався західної піщаної коси острова Калімантан, а правий — східного берега півострова Малакка. На зріст він був вищим за дим трьох вулканів! Коли краб ліз по гілках дивовижного дерева, то ненароком обірвав один із великих здвоєних горішків, що повертають людям молодість. Дівчинка помітила плід, який, гойдаючись на хвилях, пропливав повз каное, виловила його і спробувала розколоти своїми маленькими золотими ножицями.

— Ну, шановний, — під'юджив чарівник чванька, — давай, почаклуй, аби продемонструвати, що ти справді чогось вартий.

Пау Амма заходився гнівно витріщати очі й загрозливо ворушити кінцівками, проте тільки розбурхав море, адже хоч і був царем, та все ж лише крабом.

— Тож не такий ти вже й могутній, — засміявсь чародій. — А зараз спробую я.

Чаклун зробив ледь помітний жест лівою рукою, точніше, мізинцем лівої руки, й, — уявіть, любі мої, твердий блакитно-зелено-чорний панцир краба відділився, наче горіхова шкаралупа, і Пау Амма постав

зморшкувато-драглистим, як ті маленькі краби, що ви їх інколи знаходите на березі.

— Ти й справді могутній, — глумливо зауважив чарівник. — То, може, попросити чоловіка розрізати тебе крісом? А мо' послати по раджу Мояну Ка́бана, царя слонів, щоб він проштрикнув тебе своїми бивнями, чи гукнути раджу Абдуллу, царя крокодилів, аби той перекусив тебе навпіл?

— Мені соромно, — хрипло видавив Пау Амма. — Поверни мій твердий панцир і відпусти назад у Пусат-Тасек, а я виходитиму тільки раз удень та раз уночі в пошуках їжі.

— Е, ні, — заперечив чудесник, — я не віддам тобі панцира, бо ти продовжуватимеш рости, ставатимеш дедалі гоноровішим та сильнішим, і, може, забудеш власну обіцянку й знову бавитимешся з морем.

— Що ж мені робити? — заскімлив Пау Амма. — Я надто великий і почуватимусь захищеним лише в Пусат-Тасеку. А якщо отак піду куди інде, мене з'їдять акули. Навіть якщо я сховаюся в Пусат-Тасеку, то хоч і вцілію, але, не маючи змоги вийти зовні по їжу, помру з голоду.

Краб химерно снував ногами і жалібно схлипував.

— Послухай-но, Пау Аммо, — звернувся до нього верховний чарівник. — Нагадую, що марно змушувати тебе грати у гру, яка тобі призначалась, оскільки з самого початку ти втік від мене; та якщо погодишся, то в моїй владі зробити так, аби кожен камінь, кожна нірка, кожен жмутик водоростей в усіх морях завжди був для тебе і твоїх дітей надійною схованкою.

— Це добре, — пожвавішав Пау Амма, — однак я ще вагаюся. Глянь, он чоловік, який тоді розмовляв з тобою. Якби він не відволік твоєї уваги, то мені не набридло б чекати, я не втік би і нічого цього не трапилося. Що людина зробить для мене?

— Якщо хочеш, — сказав чоловік, — я зроблю так, щоб домівкою для тебе та твоїх діток були і морська глибочінь, і тверда земля, аби ти міг переховуватися не лише в морі, а й на суші.

Проте Пау Амма продовжував зволікати:

— Я ще не наважуюся. Глянь, он малá, котра бачила, як я тікав. Якби вона одразу про це сказала, то верховний чарівник покликав би мене назад. Що донька людини зробить для мене?

— Ось я їм смачний горіх, — сказала дівчинка. — Якщо хочеш, дам тобі чарівні ножиці, дуже гострі й міцні, щоб ти і твої діти завжди могли ласувати кокосовими горіхами, коли виходитимете на берег з моря. Крім того, цими ножицями ти зможеш вирити для себе схованку, коли поряд не буде камінчика або нірки. А як земля виявиться надто твердою, то за їх допомогою зумієш вилізти на дерево.

— Я ще сумніваюся, — гнув своє краб, — бо якщо моє тіло буде м'якеньким, ці дари не допоможуть мені. Ліпше, о верховний чарівнику, поверни панцир, і я гратиму в твою гру.

— Добре, Пау Аммо, — змилостився чародій, — одержиш панцир, але на одинадцять місяців. На дванадцятий же місяць щороку він знову втрачатиме міць, аби нагадувати тобі й твоїм дітям, що я майстерно чаклую, і тримати тебе в покорі. Інакше, мені здається, вміючи пересуватись у воді й на суші, ти дуже зазнаєшся, а маючи змогу лазити по деревах, розколювати горіхи та рити нірки своїми ножицями, станеш дуже жадібним.

Краб трохи поміркував і врешті зиркнув з-під лоба:

— Я вирішив прийняти ваші дари.

Тоді чудесник зробив ледь помітний жест правою рукою, точніше, усіма п'ятьма пальцями правої руки, й — уявіть, мої любі, — Пау Амма почав швидко зменшуватися, аж поки перетворився на невеличкого зеленуватого краба, який плавав біля човна, розпачливо волаючи тоненьким голоском:

— Дайте мені ножиці!

Дівчинка підхопила його смаглявенькою долонькою, посадила на дно каное і вручила ножиці, після чого Пау Амма заходився відкривати, закривати їх, клацати ними, махаючи в повітрі, зі словами:

— Я можу їсти горіхи! Я можу розколювати шкаралупу! Я можу рити ямки! Я можу лазити по деревах! Я можу дихати повітрям! Я можу знайти схованку під кожним камінцем! От не знав, що я такий всебічно обдарований! Кун?

— Пая кун, — не втримав посмішки чаклун, благословляючи його.

І маленький краб ковзнув з борта човна у воду. Однині цей манюня міг знайти захист під сухим листочком на березі або під порожньою мушлею в морі.

— Ну що, ніби непогано? — спитав верховний чарівник.

— Угу, — мугикнув чоловік. — Але гребти назад буде важкувато. Якби ми зачекали, доки Пау Амма вийде з Пусат-Тасека, а згодом повернеться, то вода сама донесла б нас додому.

— Оввa! Виявляється, ти ледар, — скрушно хитнув головою чарівник. — Тож і твої діти будуть лінивими, найледачішими людьми в усьому світі; тому їх назвуть малайцями, тобто лінюхами.

Потім він витягнув палець у бік місяця і гукнув:

— Агов, рибалко! Ось людина, яка надто ледача, щоб самій веслувати. Відтягни її каное своєю сіткою.

— Ні-ні! — втрутився чоловік. — Якщо мені вже судилося до кінця моїх днів жити ледачим, то хай море завжди двічі на день працює на мене. Тоді не доведеться гребти.

Чудесник дзвінко розсміявсь:

— Пая кун.

Тут місяцевий пацюк припинив гризти сітку, а старий опустив її якомога нижче до морської поверхні й потягнув усе глибоководне море повз острів Бінтан та південно-західне узбережжя півострова Малакка, доки каное знову не досягло гирла річки Перак.

— Кун? — почувся голос згори.

— Пая кун, — вдячно махнув рукою чаклун дідові. — Гляди ж, відтепер тягай море двічі на день і двічі на ніч, щоб малайські рибалки не мали потреби гребти. Та не перестарайся, бо я зачарую тебе так само, як Пау Амму.

Далі вони піднялися вгору річкою і пішли спати, любі мої.

А зараз слухайте уважно!

З того дня і донині Місяць змушує море рухатися вперед-назад, спричинюючи явища, які ми називаємо припливами й відпливами. Інколи місяцевий рибалка дозволяє собі певну недбалість, і тоді або виникає повінь, або вода стоїть досить низько; та зазвичай свої обов'язки він виконує сумлінно, адже остерігається гніву чаклуна.

А Пау Амма? Якщо ви вийдете на берег, то можете побачити, як його дітки риють для себе схованки під кожним камінчиком і під кожним жмутиком водоростей на піщаній мілині. Ще ви матимете змогу спостерігати, як вони клацають маленьким ножицями. А в деяких країнах світу краби справді живуть на суші й лазять по пальмах та їдять кокоси (пам'ятаєте обіцянку дівчинки?). Проте раз на рік усі нащадки Пау Амми повинні скинути тверді панцири, залишаючись із м'якенькими тільцями. Це їм нагадування про могутність верховного чарівника. У жодному разі не варто вбивати чи ловити малюків тільки через те, що дуже давно старий цар крабів поводився не найкраще.

До речі! Діти Пау Амми страшенно не люблять, коли їх витягують із маленьких Пусат-Тасеків, аби принести додому в баночках. Саме тому вони намагаються ущипнути вас своїми клешнями. Так вам і треба, бо не чіпайте!